

Розділ 3

ПОЛІТИКА ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ АЛЬЯНСУ

Процес розширення НАТО

Партнерство заради миру

Співпраця між НАТО і Росією

Партнерство НАТО з Україною

Середземноморський діалог Альянсу

Ініціатива НАТО у Південно-Східній Європі

ПОЛІТИКА ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ АЛЬЯНСУ

ПРОЦЕС РОЗШИРЕННЯ НАТО

“Сторони можуть, за одностайної згоди, запросити будь-яку іншу європейську державу, яка спроможна втілювати в життя принципи цього Договору і робити свій внесок у безпеку північноатлантичного регіону, приєднатись до цього Договору. (...)”

Стаття 10, Північноатлантичний договір, Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 р.

Після підписання Північноатлантичного договору до перших 12 його учасників приєдналися 7 держав, збільшивши кількість членів НАТО до 19. Польща, Угорщина і Чеська Республіка вступили до Альянсу в березні 1999 року, отримавши запрошення до вступу на Мадридському саміті 1997 року. Перший саміт НАТО, в якому ці три країни взяли участь як повноправні члени Альянсу, відбувся у Вашингтоні в квітні 1999 року. Тоді керівництво НАТО наголосило на тому, що двері Альянсу залишатимуться відкритими для вступу інших країн і пообіцяли, що НАТО і надалі вітатиме нових членів, які здатні втілювати в життя принципи Договору і робити свій внесок в мир і безпеку в євро - атлантичному регіоні.

Альянс очікує, що протягом наступних років будуть запрошені й інші країни, які бажать і спроможні перебрати на себе відповідальність і зобов'язання, пов'язані з членством. Це буде зроблено тоді, коли він вважатиме, що вступ цих країн піде на користь політичним і стратегічним інтересам Альянсу та сприятиме європейській безпеці та стабільності.

Керівництво НАТО ухвалило План отримання членства в НАТО, спеціально розроблений для того, щоб надати дорадчу допомогу країнам, які бажать вступити до Альянсу, і мати з ними зворотній зв'язок.

Дослідження розширення НАТО від 1995 року

У січні 1994 року на Брюссельському саміті керівники країн - членів Альянсу знову підтвердили відкритість Альянсу для членства інших європейських держав, які спроможні втілювати в життя принципи Вашингтонського договору і робити свій внесок у безпеку північноатлантичного регіону.

Після того як у грудні 1994 року міністри закордонних справ країн-учасниць ухвалили відповідне рішення, протягом 1995 року союзники вивчали усі “навіщо” та “як” майбутнього вступу нових членів.

У результаті було підготоване “Дослідження з питань розширення НАТО”, яке у вересні 1995 року було передане заінтересованим країнам-партнерам і оприлюднене. Викладені у Дослідженні принципи залишаються підґрунтям відкритого підходу НАТО до запрошення нових членів до вступу. Відповідаючи на запитання “навіщо проводити розширення НАТО”, дослідники дійшли висновку, що по закінченні холодної війни та зникненні Організації Варшавського договору з'явилась як необхідність, так і унікальна можливість поліпшити безпеку в усьому євро - атлантичному регіоні, не відновлюючи лінії розмежування.

Розширення НАТО є подальшим кроком до основної мети Альянсу - вдосконалення безпеки і поширення стабільності на весь євро - атлантичний регіон, що доповнює ширші тенденції до інтеграції, зокрема розширення ЄС і підсилення ОБСЄ (див. розділ 15). Це нікому не становить загрози. НАТО залишатиметься оборонним Альянсом, головною метою якого є збереження миру в євро - атлантичному регіоні та безпека його членів.

У дослідженні робиться висновок про те, що розширення Альянсу всіляко сприятиме зміцненню стабільності та безпеки усіх країн євро - атлантичного регіону. Воно сприятиме демократичним реформам, зокрема встановленню цивільного та демократичного контролю над збройними силами. Воно стимулюватиме поширення стилю і навичок співпраці, консультацій та досягнення консенсусу, які характерні для відносин між членами Альянсу, та допомагатиме розвитку добросусідських відносин в усьому євро - атлантичному регіоні. Воно збільшить прозорість оборонного планування та військових бюджетів, тим самим зміцнюючи довіру між державами, а також підтримає тенденцію до інтеграції та співпраці в Європі. Більше того, воно зміцнить здатність Альянсу робити свій внесок у європейську та світову безпеку і підтримувати миротворчу діяльність ООН та ОБСЄ, а також посилить і розширить трансатлантичне партнерство.

Що ж до питання про те, “як” розширюватись, Дослідження підтвердило, що, як і в минулому, будь-яке майбутнє збільшення кількості членів Альянсу має здійснюватись через приєднання нових членів до Північноатлантичного договору згідно зі Статтею 10. Після вступу нові члени користуються всіма правами та приймають усі зобов'язання за Договором, їм необхідно погодитись з усіма принципами, процедурами та політикою, які схвалені членами Альянсу на момент їхнього вступу, та виконувати їх. У Дослідженні чітко зазначено, що бажання та спроможність взяти на себе такі зобов'язання не тільки на папері, а й на практиці є вирішальним чинником у прийнятті Альянсом рішення про запрошення тієї чи іншої країни до вступу.

Держави, які втягнуті в етнічні конфлікти або зовнішні територіальні спори, зокрема іредентистські претензії чи спори щодо внутрішньої юрисдикції, повинні врегулювати такі конфлікти в мирний спосіб відповідно до принципів ОБСЄ, перед тим як вони можуть стати членами Альянсу.

У Дослідженні також зазначено, що спроможність заінтересованих країн робити свій військовий внесок у колективну оборону, підтримку миру та інші нові місії Альянсу є також чинником при прийнятті рішення щодо запрошення їх до вступу в Альянс. Остаточо, робиться висновок у Дослідженні, члени Альянсу приймають рішення щодо запрошення нового члена до вступу на основі консенсусу. Свої рішення вони ґрунтують на власному судженні щодо того, чи може конкретна країна зробити свій внесок в безпеку та стабільність Північноатлантичного регіону. Жодна країна за межами Альянсу не має права вето або “права нагляду” щодо процесу розширення чи рішень, які приймаються з цього приводу.

На Мадридському саміті в липні 1997 року, в кінці складного і всеосяжного процесу обговорення та інтенсивного індивідуального діалогу із заінтересованими країнами-партнерами, глави держав та урядів членів Альянсу запросили Польщу, Угорщину та Чеську Республіку розпочати переговори про вступ до НАТО. Після цього рішення восени 1997 року відбулися переговори з кожною запрошеною країною окремо, а в грудні 1997 року були підписані Протоколи про вступ з кожною з трьох держав. Ці Протоколи про вступ були ратифіковані згідно з власними національними процедурами усіма 16 членами Альянсу та трьома новими членами. В березні 1999 року ці країни офіційно приєднались до Договору.

Важливо відзначити, що розширення НАТО є відкритим, тривалим процесом, а не одноразовою подією.

Процес вступу

Наступні етапи лежали на шляху вступу трьох нових членів до Альянсу:

- **10 січня 1994 р.** На саміті НАТО в Брюсселі керівники 16 держав - членів Альянсу заявили про те, що вони очікують і вітатимуть розширення НАТО за рахунок демократичних держав зі Сходу. Вони знову підтвердили, що Альянс, як зазначено у статті 10 Вашингтонського договору, відкритий для членства інших європейських держав, які здатні втілювати в життя принципи

Договору і робити свій внесок в мир і безпеку в євро - атлантичному регіоні.

- **Вересень 1995 р.** Альянс ухвалив Дослідження розширення НАТО, в якому описані чинники, які треба враховувати у процесі розширення. В ньому також зазначено, що процес має відбуватися з оглядом на політичні події та ситуацію в галузі безпеки на європейському континенті. Дослідження залишається основою для запрошення нових членів до вступу.
- **Протягом 1996 року** відбувався інтенсивний індивідуальний діалог з 12 заінтересованими країнами-партнерами. Такі зустрічі допомогли їм краще розібратись у роботі Альянсу, який, в свою чергу, краще розібрався як з внутрішньою ситуацією в цих країнах, так і в їх відносинах з сусідніми державами (відсутність нерозв'язаних суперечок). Згідно з Дослідженням це важлива передумова членства.
- **10 грудня 1996 р.** Готуючись до прийняття рішення на Мадридському саміті в липні 1997 року, країни - члени Альянсу почали готувати рекомендації щодо країни, або країн, які вони хотіли б запросити до переговорів про вступ.
- **Початок 1997 р.** На прохання 11 країн-партнерів з ними відбувається інтенсивний діалог. Паралельно військове керівництво Альянсу проводить аналіз відповідних військових чинників стосовно заінтересованих у членстві в НАТО країн.
- **8 липня 1997 р.** Керівники країн - членів Альянсу на зустрічі в Мадриді запросили Польщу, Угорщину і Чеську Республіку розпочати переговори про вступ. Вони також знову підтвердили, що двері Альянсу залишатимуться відкритими для нових членів.
- **Вересень і листопад 1997 р.** З кожною з трьох запрошених країн проведені переговори про вступ. Наприкінці цього процесу три країни надіслали листи про наміри, в яких підтвердили взяті під час переговорів зобов'язання.
- **16 грудня 1997 р.** Міністри закордонних справ країн - членів НАТО підписали Протоколи до Північноатлантичного договору про вступ трьох нових членів.
- **Протягом 1998 року** Країни - члени Альянсу ратифікували Протоколи про вступ згідно зі своїми національними процедурами.
- **12 березня 1999 р.** Після завершення виконання своїх національних законодавчих процедур міністри закордонних справ

Польщі, Угорщини і Чеської Республіки на спеціальній церемонії передали документи про вступ до Північноатлантичного договору на збереження в м. Індепенденс, штат Міссурі. Ця подія закріпила їхній офіційний вступ до Альянсу.

- **16 березня 1999 р.** Національні прапори трьох нових членів були підняті на офіційній церемонії в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі.

У цей період кожна з країн - майбутніх членів Альянсу успішно здійснила ряд заходів для забезпечення майбутньої ефективної участі в Альянсі. До них увійшли заходи в сфері безпеки (наприклад, процедури отримання, збереження і використання секретної інформації) та в інших галузях, таких як протиповітряна оборона, інфраструктура, планування збройних сил, системи інформації та зв'язку.

План отримання членства (МАР)

План отримання членства (МАР) розроблений для того, щоб допомогти бажаючим країнам підготуватись до вступу до Альянсу через надання порад, допомоги та практичної підтримки з усіх аспектів членства в НАТО. Його головні риси:

- щорічне подання країнами, які бажають вступити до Альянсу, індивідуальних національних програм підготовки до майбутнього членства. В них мають бути розкриті політичні, економічні, оборонні аспекти, а також ресурси і питання безпеки;
- цільовий і відвертий механізм зворотного зв'язку з країнами-кандидатами про виконання програм, до якого належать як політичні, так і технічні поради, а також щорічні засідання у форматі 19+1 на рівні Ради, на яких це виконання оцінюється;
- він виконує функцію координатора допомоги, яку НАТО та його члени надають країнам-кандидатам у військовій/оборонній галузі;
- такий підхід до оборонного планування дає країнам-кандидатам змогу виробляти і переглядати планові цілі.

Міністри закордонних справ країн - членів НАТО постійно триматимуть у центрі своєї уваги процес розширення, включно з виконанням Плану отримання членства. Керівники країн - членів НАТО переглянуть цей процес на наступному саміті, що відбудеться не пізніше 2002 року.

Ухвалення Плану отримання членства (МАР) у квітні 1999 року допомогло країнам, що бажають стати членами Альянсу,

краще зосередитись на досягненні визначених у Плані цілей і пріоритетів. Більше того, його втілення вже не стосується тільки міністерств закордонних справ і оборони. Із започаткуванням міжміністерських засідань на національному рівні, виконання завдань плану дедалі більше стосується й інших урядових департаментів, дії яких потребують координованих систематичних зусиль.

Дев'ять країн, що висловили свою заінтересованість у вступі до НАТО і які беруть участь в MAP, це - Албанія, Болгарія, Латвія, Литва, колишня Югославська Республіка Македонія¹, Румунія, Словаччина, Словенія, Естонія.

MAP наповнює змістом обіцянку НАТО тримати двері відкритими. Але участь у MAP не гарантує майбутнього членства, так само, і План не складається лише з переліку завдань, які країни-претенденти мають виконати і поставити "галочку". Рішення про запрошення претендентів до переговорів про вступ буде прийматись НАТО на основі консенсусу і в кожному випадку окремо.

MAP забезпечує конкретний зворотній зв'язок і поради з боку НАТО країнам-кандидатам щодо підготовки до майбутнього членства. Він потребує виконання широкого спектра заходів з посилення позицій кожної з країн-претендентів. MAP не замінює програму "Партнерство заради миру". Участь претендентів у ПЗМ і Процесі планування і оцінки збройних сил (PARP) пристосована до їхніх потреб. Широкомасштабна участь в ПЗМ/PARP є необхідною передумовою, оскільки вона дає країнам-претендентам змогу досягти сумісності з підрозділами НАТО і підготувати структуру і спроможність своїх сил до можливого членства.

Як і ПЗМ, MAP керується принципом самодиференціації: країни-претенденти вільні вибирати ті елементи MAP, які найкраще відповідають їхнім власним національним пріоритетам і обставинам. Усі претенденти, готуючись до можливого членства, подають Щорічну національну програму, в якій висвітлюються політичні, економічні, оборонні/військові, правові питання, а також ресурси і безпека. Вони визначають свої завдання, цілі і робочі графіки. Ці програми мають оновлюватись щороку самою країною-претендентом, але будь-коли можуть бути змінені чи доповнені.

НАТО стежить за результатами роботи кожного претендента і надає політичні та технічні поради. Заради обговорення результатів з кожною країною-претендентом проводяться зустрічі Північноатлантичної ради.

1 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

Протягом року на різних семінарах і засіданнях військові і цивільні експерти з НАТО обговорюють широкий спектр питань, що стосуються членства в Альянсі. Щороку проводяться весняні наради міністрів закордонних справ та міністрів оборони, на яких розглядаються зведені річні звіти про виконання MAP.

Від країн-претендентів очікується досягнення певних результатів в політичних та економічних сферах. До них належать: врегулювання будь-яких міжнародних, етнічних або зовнішніх територіальних суперечок мирними засобами; демонстрація відданості верховенству права та правам людини; встановлення демократичного контролю над своїми збройними силами; забезпечення стабільності та добробуту через економічну свободу, соціальну справедливість та відповідальність за охорону довкілля.

Оборонні й військові питання стосуються здатності країни робити свій внесок в колективну оборону Альянсу та нові місії, що перед ним повстають. Широкомасштабна участь в ПЗМ є невід'ємним компонентом. Через індивідуальні програми ПЗМ країни-претенденти можуть вирішувати важливі питання, пов'язані з членством в НАТО. До цілей Партнерства для країн-претендентів входять такі цілі планування, які мають найбільше значення для країн, що претендують на членство в Альянсі.

Питання ресурсів зосереджені на необхідності виділення країнами-претендентами таких ресурсів на оборону, які дадуть можливість їм виконати свої колективні зобов'язання, пов'язані з майбутнім членством в НАТО.

Питання безпеки стосуються впровадження в країнах-претендентах необхідних для захисту секретної інформації процедур.

Правові аспекти вимагають від країн-претендентів забезпечення відповідності юридичних домовленостей і угод, якими регулюється співпраця в НАТО, національному законодавству.

ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ МИРУ

Мета і масштаб

Партнерство заради миру є важливою ініціативою, яку НАТО запропонувало на січневого 1994 року Брюссельському саміті Північноатлантичної ради. Метою Партнерства є зміцнення стабільності та безпеки в усій Європі. Запрошення приєднатися до Партнерства заради миру було надіслано усім державам-учасникам Ради

північноатлантичного співробітництва (РПАС)² та іншим державам, що беруть участь у Нараді з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЕ)³ та які мають бажання і можливості зробити свій внесок у програму. Запрошення було прийнято 30 країнами. Вступ до Альянсу трьох країн - колишніх учасниць ПЗМ - Польщі, Угорщини і Чеської Республіки, зменшив число країн-учасниць цієї програми до 27.

Програма ПЗМ зосереджена на співпраці в оборонній галузі, але виходить за рамки діалогу та співробітництва і спрямована на досягнення реального партнерства. Вона стала важливою і постійною рисою європейської архітектури безпеки, яка допомагає розширити та інтенсифікувати політичне і військове співробітництво у Європі. Програма допомагає посилити стабільність, зменшити загрозу миру та розбудувати зміцнені відносини безпеки на основі практичної співпраці та відданості демократичним принципам, на яких ґрунтується Альянс. Відповідно до Рамкового документа ПЗМ, який було прийнято главами держав та урядів водночас з Документом про запрошення до ПЗМ, НАТО зобов'язується проводити консультації з будь-яким з активних партнерів, якщо цей партнер вважає, що існує безпосередня загроза його територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці.

Усі учасники ПЗМ є також і членами РЄАП, яка створює загальні рамки співпраці між НАТО та її партнерами. Однак Партнерство заради миру зберігає власну самобутність у межах гнучких рамок РЄАП та має свої основні елементи і процедури. Воно ґрунтується на двосторонніх відносинах між НАТО і кожною країною, яка приєдналась до ПЗМ.

Завдання

Рамковий документ містить конкретні зобов'язання, які має взяти на себе кожен учасник з метою співпраці з НАТО для досягнення цілей програми в цілому:

- сприяти гласності у національному оборонному плануванні та бюджетному процесі;
- забезпечити демократичний контроль над збройними силами;

2 РПАС була замінена на Раду євро - атлантичного партнерства (РЄАП) у травні 1997 р. До РЄАП входить 46 країн.

3 Нарада з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЕ) стала Організацією (ОБСЕ) на початку 1995 р. До неї входять 55 держав, тобто всі європейські держави та Сполучені Штати Америки і Канада.

- підтримувати готовність та військовий потенціал, необхідні для участі в операціях під егідою ООН та/або ОБСЄ;
- розвивати відносини військового співробітництва з НАТО з метою спільного планування, підготовки та навчань, спрямованих на розвиток можливостей учасників ПЗМ здійснювати місії в таких галузях, як підтримка миру, пошукові та рятувальні роботи, гуманітарні операції та інші місії, щодо яких може бути досягнута домовленість;
- з часом підготувати підрозділи, здатні більш ефективно співпрацювати з силами НАТО.

У Рамковому документі також зазначено, що активна участь у Партнерстві заради миру відіграватиме провідну роль в еволюційному процесі приєднання нових членів до НАТО.

Процедури і структури

Будь-яка країна, що бажає приєднатися до Партнерства заради миру, спочатку запрошується до підписання Рамкового документа. Окрім опису цілей Партнерства, він містить основні принципи, на яких ґрунтується ПЗМ. Власним підписом країни підтверджують свою відданість ідеї збереження демократичного суспільства і захисту принципів міжнародного права. Вони також підтверджують своє зобов'язання сумлінно виконувати Статут ООН та дотримуватися принципів Загальної декларації прав людини; утримуватись від погрози силою або використання сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави; поважати існуючі кордони та розв'язувати спори мирним шляхом. Вони також підтверджують рішучість виконувати свої зобов'язання за Гельсінським Заключним актом, усіма подальшими документами НБСЄ/ОБСЄ, а також усі зобов'язання, які вони взяли на себе в галузі роззброєння та контролю над озброєннями.

Наступним, після підписання Рамкового документа, кроком для кожної країни-партнера є подання в НАТО Презентаційного документа. В ньому зазначені кроки, що будуть здійснені з метою досягнення політичних цілей Партнерства; військові та інші ресурси, які партнер має наміри використовувати в цілях партнерства; та конкретні галузі, в яких партнер бажає співпрацювати з НАТО.

На підставі заяв, зроблених у Презентаційному документі, та додаткових пропозицій з боку НАТО та країни-партнера, спільно готується та затверджується Індивідуальна програма партнерства (ІПП) на дворічний період. В ІПП включені заяви про політичні цілі партнера в

ПЗМ, військові та інші ресурси, які він надає в розпорядження ПЗМ, широкі цілі співпраці між партнером та Альянсом у різноманітних сферах співробітництва та конкретні заходи, що планується здійснити у кожній галузі співпраці.

Кожен партнер, виходячи з власних індивідуальних вимог та пріоритетів, окремо вибирає для себе заходи зі списку, який визначено у Робочій програмі партнерства (РПП). Цей принцип самовизначення є важливим аспектом ПЗМ. Визнається, що потреби та можливості країн-партнерів є різними і кожна з них сама має визначити форми діяльності та співпраці, які їй найкраще підходять. Робоча програма містить широкий опис різних можливих галузей співпраці та список заходів у кожній галузі. РПП, як і кожна ІПП, охоплює дворічний період і переглядається щороку. Партнери залучаються до її підготовки повною мірою.

Напрями співпраці

Вдосконалена співпраця в межах ПЗМ включає широкий спектр можливостей як у військовій, так і в інших галузях, пов'язаних з обороною, але тих, що не стосуються суто військових аспектів. Галузі співпраці, які включені в Робочу програму партнерства на 2001-2002 роки:

1. питання протиповітряної оборони;
2. управління повітряним простором;
3. консультації, управління, контроль (зокрема, системи зв'язку та інформації; системи навігації та ідентифікації, аспекти сумісності, процедури і термінологія);
4. планування на випадок надзвичайних ситуацій, зокрема готовність до катастроф;
5. врегулювання кризових ситуацій;
6. демократичний контроль над збройними силами та оборонними структурами;
7. оборонне планування, бюджети і управління ресурсами;
8. планування, організація та управління національними програмами оборонних закупівель, міжнародна співпраця в галузі озброєнь;
9. оборонна політика та стратегія;
10. планування, організація та управління національною науково-технічною діяльністю;

11. військова географія;
12. глобальна гуманітарна протимінна акція;
13. мовне навчання;
14. тилове забезпечення;
15. медична служба;
16. метеорологічне забезпечення сил НАТО/партнерів;
17. військова інфраструктура;
18. оборона і захист проти ЗМЗ;
19. концептуальні, планові та оперативні аспекти діяльності з підтримки миру;
20. ручна і легка вогнепальна зброя;
21. оперативні, матеріально-технічні та адміністративні аспекти стандартизації;
22. військові навчання та пов'язані з ними навчальні заходи;
23. військова освіта: підготовка та доктрина.

Політично-військовий керівний комітет Партнерства заради миру (PMSC/PfP)

Головним робочим органом, який відповідає за питання ПЗМ, є Політично-військовий керівний комітет Партнерства заради миру (PMSC). Він проводить засідання в різних форматах або тільки за участю членів Альянсу, або за участю членів НАТО та партнерів.

Головні обов'язки PMSC включають надання Раді рекомендацій з питань ПЗМ; відповідальність за загальну координацію Робочої програми партнерства; розробку політично-військових рекомендацій військовому керівництву НАТО з метою підготовки його внеску в Робочу програму партнерства в галузі військових навчань та інших заходів; надання рекомендацій при розробці Індивідуальних програм партнерства та подання їх на затвердження Ради; підготовчу та координуючу діяльність у процесі планування і оцінки сил Партнерства (PARP) (див. нижче).

Над військовими аспектами ПЗМ працює військове керівництво НАТО, яке користується рекомендаціями, запропонованими PMSC та затвердженими Радою. Робочим органом ПЗМ з військового боку є Робоча група з військової співпраці (MCWG(COOP)), яка функціонує як

консультативний орган Військового комітету. MCWG(COOP) проводить засідання як самих членів Альянсу, так і за спільною участю партнерів і членів НАТО. Військовий комітет також проводить зустрічі з партнерами для обговорення військового складника співпраці за програмою ПЗМ.

Центр координації партнерства (PCC)

Центр координації партнерства (PCC) є унікальним органом ПЗМ, який розташований у м. Монс (Бельгія) поряд зі штаб-квартирою Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО в Європі (SHAPE). Він був створений під егідою Північноатлантичної ради і виконує свої завдання під безпосереднім керівництвом обох Стратегічних командувачів НАТО.

Його завданням є координація спільних військових заходів в межах ПЗМ, а також здійснення військового планування, необхідного для втілення військових аспектів Робочої програми партнерства, особливо у галузі військових навчань та відповідних заходів в таких сферах, як підтримка миру, гуманітарні операції та пошуково-рятувальні роботи. Центр координації партнерства також бере участь і в оцінці такої військової діяльності. За детальне оперативне планування військових навчань відповідають військові командування, які проводять навчання.

Центр очолює директор, якому підпорядкований персонал, що має міжнародний статус і складається з представників країн - членів НАТО та, з 1998 року, представників країн-партнерів. Для здійснення зв'язку до Центру також прикомандировані штабні офіцери з місій країн-партнерів.

Країни-партнери створили свої широкомасштабні офіційні дипломатичні місії при штаб-квартирі НАТО, а також надіслали військових представників вищого рівня до Військового комітету.

Приклади вдосконаленої ПЗМ

Одним з перших важливих кроків, здійснених на основі рішень про вдосконалення ПЗМ, прийнятих в 1997 році, стало створення так званих "штабних елементів ПЗМ" (PSEs) в різних військових штабах НАТО, як стратегічного, так і регіонального рівня. Нині вивчається можливість здійснення другого етапу цього процесу, тобто створення PSEs на субрегіональному рівні. Кожен PSE складається з основної групи офіцерів з країн - членів НАТО і партнерів, які мають міжнародний статус і працюють над плануванням навчань та іншими спільними заходами. Близько 56 представників країн-партнерів і майже стільки ж представників

країн - членів НАТО працюють у восьми вже створених PSE. Серед них - сім офіцерів з країн-партнерів, які служать у Центрі координації партнерства (PCC) в Монсі, поряд зі своїми колегами з країн - членів НАТО.

Країни-партнери представлені на засіданнях Військового комітету НАТО у форматі РЄАП/ПЗМ вищими офіцерами, які служать при місіях країн-партнерів, створених при НАТО, і є національними військовими представниками своїх країн.

Процес планування та огляду сил Партнерства заради миру (PARP)

Згідно з Рамковим документом ПЗМ НАТО бере на себе зобов'язання спільно з партнерами здійснювати Процес планування та огляду сил, спрямований на створення основи для визначення та огляду сил і потужностей, які можуть використовуватись у багатонаціональних навчаннях, підготовці та проведенні операцій спільно з силами Альянсу. Спочатку операції ПЗМ були обмежені миротворчою діяльністю, пошуковими і рятувальними роботами та гуманітарними операціями. Але з 1997 року операції ПЗМ та відповідні вимоги до планування та огляду були розширені і включили повний спектр нових місій Альянсу, зокрема операції з підтримки миру.

Процес планування та огляду сил пропонується партнерам на факультативній основі й ґрунтується на багатому досвіді Альянсу в галузі оборонного планування. По суті, це дворічний процес, до якого залучені як двосторонні, так і багатосторонні елементи. Для кожного дворічного циклу планування партнери, які бажають взяти участь у цьому процесі, надають інформацію з широкого кола питань: своєї оборонної політики, розвитку демократичного контролю за збройними силами, національної політики щодо співпраці в межах ПЗМ, відповідні фінансові й економічні плани. Ця інформація надається у відповідь на "Огляд загальної взаємодії в ПЗМ", який публікується НАТО восени кожного другого року. Країни-учасниці також надають загальний огляд своїх збройних сил і детальну інформацію про сили, які вони підготували до співпраці в межах ПЗМ.

На основі відповіді кожного партнера розробляється оцінка планування та огляду сил. Готується також список завдань з досягнення сумісності для того, щоб визначити заходи, які необхідно здійснити кожному партнеру з тим, щоб пристосувати його збройні підрозділи до співпраці з силами країн - членів Альянсу. Після проведення двосторонніх та багатосторонніх консультацій як оцінка планування та огляду сил, так і

завдання з досягнення сумісності мають бути спільно ухвалені Альянсом і відповідною країною-партнером. Зведений звіт, у якому підсумовуються всі узгоджені оцінки та сили, що надаються кожним партнером, затверджується представниками країн - членів Альянсу та всіх партнерів, які беруть участь у цьому процесі. Звіт доводиться до відома міністрів РЄАП.

Перший цикл PARP було розпочато у грудні 1994 року за участю 15 країн-партнерів. Зведений звіт про цю роботу був запропонований до уваги міністрів країн - членів Альянсу та партнерів весною 1995 року. На основі цього досвіду був затверджений ряд заходів, спрямованих на розширення та поглиблення процесу у наступному циклі, який розпочався у жовтні 1996 року. Другий цикл, до якого залучились 18 країн-партнерів, продемонстрував силу, притаманну цьому процесу. Спостерігалось значне поліпшення якості та розширення інформаційного обміну, що дало змогу отримати чіткішу картину сил, які можуть надати країни-партнери. Значно зросли кількість і наповнення завдань з метою досягнення сумісності, що також дало можливість підвищити спроможність партнерів та їхні можливості оперативної співпраці з силами Альянсу.

Розробка та підготовка індивідуальних оцінок та зведеного звіту весною 1997 року проклали шлях виробленню рекомендацій з подальшого вдосконалення процесу. Це збіглося із заходами, спрямованими на вдосконалення програми ПЗМ в цілому, і допомогло роботі Групи вищого рівня з удосконалення ПЗМ (див. нижче). Рекомендації, ухвалені міністрами на нарадах весною 1997 року, допомогли зблизити процес PARP та процес оборонного планування в самому Альянсі. Наприклад, разом із зведеним звітом мають бути вироблені та затверджені міністрами оборони країн - учасниць PARP політичні рекомендації для кожного циклу. Політичні рекомендації відіграватимуть таку ж саму роль, як і міністерські рекомендації, що вже давно є важливою складовою процедури оборонного планування Альянсу. Окрім цього, завдання з метою досягнення сумісності були перейменовані в мету партнерства. Це означає, що в майбутньому вони вийдуть за межі досягнення сумісності в іншу площину оборонного планування.

PARP зробив значний внесок у тісну співпрацю між країнами-партнерами у миротворчих операціях під проводом НАТО в колишній Югославії. Окрім того, PARP допомагає посилити елемент політичних консультацій в межах ПЗМ і забезпечує більш активну участь країн-партнерів у процесі прийняття рішень та планування в ПЗМ. Він є також важливим елементом у підготовці до вступу до НАТО нових перспективних членів.

Вдосконалене і більш дієве партнерство

На Вашингтонському саміті 1999 року програма “Партнерство заради миру” зайняла провідне місце. Глави держав та урядів ухвалили плани щодо вдосконаленого і більш дієвого Партнерства, яке має надати в розпорядження Альянсу додаткові інструменти для гарантування євро - атлантичної безпеки. На саміті були прийняті рішення, які надихнули життя в ряд важливих вдосконалень у Партнерство заради миру, схвалених на Мадридському саміті 1997 року. Вони мають на меті зробити ПЗМ більш дієвою і надати країнам-партнерам більшої ваги при плануванні і прийнятті рішень у ПЗМ. На додаток, в оновленій Стратегічній концепції, прийнятій у Вашингтоні, врегулювання криз і партнерство визначені як частина фундаментальних завдань Альянсу в галузі безпеки. Посилене Партнерство допоможе збільшити ефективність ще двох ініціатив, запропонованих на саміті. Це - Ініціатива з обороноздатності і План отримання членства. ПЗМ також може відіграти ключову роль у сприянні безпеці та стабільності на Балканах після кризи в Косові.

Вашингтонські рішення ще більше консолідували роль Партнерства як міцної опори євро - атлантичної безпеки у наступному сторіччі.

Наріжні камені Партнерства

Політично-військові рамки (PMF) для операцій ПЗМ під проводом НАТО дають змогу країнам-партнерам долучитись до політичних консультацій та прийняття рішень, оперативного планування та структур управління операціями ПЗМ під проводом НАТО. Документ звертається до чотирьох періодів: (1) період без кризи, (2) період консультацій перед початком військового планування, (3) період планування і консультацій між початком військового планування і виконанням операції, (4) період виконання.

У плані залучення країн-партнерів проведена різниця між “країнами, що потенційно можуть зробити свій внесок” і “країнами, що роблять внесок”. Після літа 1999 року впроваджуються принципи і директиви PMF, наприклад, в контексті участі країн-партнерів у силах в Косові (КФОР), створених в червні 1999 року.

PMF доповнить і підтримає концепцію Багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил (BOOTS) (див. розділ 12).

Розширений та адаптований Процес планування та огляду сил ПЗМ (PARP) (див. вище) дуже нагадує процес планування збройних сил в Альянсі. PARP впровадить цілі Партнерства задля визначення сил і

потужностей, які пропонуються країнами-партнерами для участі в заходах ПЗМ.

ПЗМ продовжуватиме розвиватись на основі вдосконаленої співпраці в оборонній галузі та військовій сфері, що дає змогу значно розширити участь країн-партнерів у роботі комітетів, яка пов'язана з ПЗМ, посиливши присутність офіцерів з країн-партнерів у військових структурах НАТО, та збільшуючи масштаб і складність навчань НАТО/ПЗМ.

Посилення оперативної спроможності

Досвід Боснії та Герцеговини продемонстрував важливість внеску, який робить ПЗМ у багатонаціональні операції з підтримки миру. Розширений оперативний вимір ПЗМ, на якому наголошувалось під час Вашингтонського саміту, може включити в себе уроки і практичний досвід операцій ІФОР/СФОР в Боснії і розв'язати специфічні завдання військової результативності та сумісності, які характерні для таких операцій.

Нова Концепція оперативної спроможності (ОСС) була розроблена в ПЗМ для поліпшення спроможності сил країн - членів Альянсу і партнерів спільно працювати під час майбутніх операцій ПЗМ під проводом НАТО. Вона також додасть гнучкості процесу об'єднання різних підготованих сил для початку і ведення майбутніх операцій ПЗМ під проводом НАТО. ОСС зосередиться на підрозділах і ресурсах, які потенційно можна використати в таких операціях. Поліпшені робочі відносини мирних часів, які поступово розвиваються між країнами-партнерами і штаб-квартирою та іншими штабами Альянсу та між підрозділами країн - членів НАТО і партнерів, сприятиме інтеграції цих сил у збройні формування під проводом НАТО. До інших головних рис належать база даних та механізми оцінки і зворотного зв'язку щодо оперативної спроможності сил, які надають країни-партнери.

Концепція оперативної спроможності є новим і більш інтегрованим підходом до військової співпраці і пов'язує між собою різні елементи Партнерства заради миру. Тісніші й краще спрямовані форми військової співпраці, які генерує вона, поліпшують співпрацю за мирних часів і допоможуть збройним силам країн-партнерів стати більш ефективними у військовому сенсі й краще підготованими до спільних дій зі своїми колегами з Альянсу. Це допоможе країнам-партнерам підготувати наступні сили для Сил стабілізації в Боснії та Герцеговині (СФОР) і для сил в Косові (КФОР), а також для інших операцій під проводом НАТО, які можуть здійснюватись у майбутньому.

Концепція оперативної спроможності також встановлює зв'язок між звичайною співпрацею в контексті Партнерства заради миру і процесом формування сил в НАТО, який вступає в дію за умов кризи. З часом це допоможе формувати сили і ресурси, пристосовані до вимог операцій з врегулювання кризових ситуацій під проводом Альянсу, а також поліпшити результативність співпраці на найнижчих рівнях. Посилення спроможності значною мірою вплине на співвідношення між витратами і вигодами участі в Партнерстві заради миру і додасть цінності Партнерству взагалі.

Концепція оперативної спроможності також сприятиме іншим ініціативам Альянсу, наприклад, через поліпшення внеску країн-партнерів у концепцію БООТС (див. розділ 12) і у виконання Плану отримання членства. Поряд з Процесом планування та огляду сил (PARP), описаним вище, вона створює механізм віддзеркалення в майбутньому розвитку ПЗМ рішень, які ухвалюються в контексті Ініціативи з обороноздатності (DCI) (див. розділ 2).

Концепція оперативної спроможності і заходи з її імплементації були ухвалені на осінніх засіданнях міністрів у 1999 році. Її головні елементи впроваджуються поетапно, особлива увага надається створенню бази даних про сили і ресурси, які країни-партнери виділили для участі в навчаннях і операціях ПЗМ, а також про відповідні механізми оцінки і зворотного зв'язку.

Краща координація навчальної та освітньої діяльності

Більш дієве Партнерство передбачає заходи з поліпшення навчальної та освітньої діяльності через Програму ПЗМ з вдосконалення навчальної та освітньої підготовки (ТЕЕР), яка має задовольнити поточні та майбутні вимоги Партнерства. Попри те, що навчання і освіта, як правило, залишаються сферою національної відповідальності, ця програма допомагає досягти сумісності і сприяє кращій співпраці та діалогу серед представників широких кіл оборони та безпеки в НАТО і країнах-партнерах, забезпечуючи в такий спосіб найкраще використання людських та інших ресурсів.

ТЕЕР включає в себе шість основних елементів, а саме:

- зв'язки і співпраця між навчальними закладами НАТО та країн-партнерів;
- зворотний зв'язок і оцінка діяльності ПЗМ;
- інструменти сумісності для країн-партнерів;

- інструменти і методи планування навчань, які пропонуються країнам-партнерам;
- надання порад з боку НАТО в галузі національних стратегій навчальної та освітньої підготовки;
- сучасні методи дистанційного навчання і моделювання.

Більшість елементів програми вже існує і впроваджується протягом року. Дві галузі все ще знаходяться в стадії розвитку, а саме:

Зв'язки і співпраця. На сьогодні НАТО визнало і надало статус навчальних центрів ПЗМ семи установам в Австрії, Греції, Словенії, Туреччині, Україні, Швейцарії та Швеції. Конференція навчальних центрів ПЗМ та інших навчальних і освітніх установ ПЗМ, яка проводиться періодично, дає змогу учасникам вивчити шляхи обміну інформацією, досвідом і знаннями, розглянути можливості координації та уникнення дублювання, та найкращі способи ефективно використовувати ресурси.

Сучасні методи дистанційного навчання і моделювання. Мета цієї діяльності полягає у використанні технологій дистанційного навчання (подібних до курсів з Інтернету) і створити в НАТО мережу дистанційного навчання та моделювання для застосування в освітній та навчальній роботі з військовим персоналом, що братиме участь в операціях ПЗМ під проводом НАТО та інших завданнях ПЗМ. На меті стоїть розбудова об'єднаного банку засобів багатоцільової підготовки та освіти з наголосом на оперативних вимогах. На першому етапі проекту розпочалась робота над розробкою прототипу, а також на загальній проміжній стратегії майбутньої організації та управління ресурсами.

Потенціал Партнерства заради миру у врегулюванні кризових ситуацій

Ухвалені у Вашингтоні рішення знаменують перехід до наступного етапу в розвитку Партнерства заради миру та РЄАП, особливо з огляду на потенціал, який остання має в плані врегулювання кризових ситуацій. Вона вже довела свою цінність як форум для проведення політичних консультацій з різноманітних питань - від ситуації у Боснії та Герцеговини і Косові до гуманітарних операцій з розмінування, і продовжує розвиватись. Спільно з вдосконаленою ПЗМ вона допомагає забезпечити країни - члени НАТО і партнерів необхідними для зміцнення євро - атлантичної безпеки і стабільності засобами.

З моменту створення ПЗМ відіграє важливу роль у підтримці загальних зусиль НАТО, спрямованих на запобігання конфліктам і

врегулювання кризових ситуацій. Практична співпраця в ПЗМ допомагає НАТО і країнам-партнерам готувати свої підрозділи до участі у спільних операціях. Сумісність, яка досягається завдяки ПЗМ, допомогла військовим підрозділам країн-партнерів інтегруватись у ІФОР/СФОР, а потім у КФОР.

Але роль ПЗМ не обмежується внеском у військові операції. Незалежно від таких сфер співпраці, як прозорість, реформування, співробітництво і сумісність, Партнерство робить конкретний внесок у загальну діяльність НАТО з запобігання конфліктам і врегулювання криз. Механізми ПЗМ були застосовані в Албанії і колишній Югославській Республіці Македонія⁴, просигналівши про заінтересованість НАТО у спокої в регіоні і про можливі чинники негативного зовнішнього впливу кризи, набагато раніше повітряної кампанії в Косові і наступного розгортання КФОР.

Спеціально пристосовані до ситуації в цих країнах програми стали невід'ємним елементом комплексного підходу НАТО до кризи в Косові. НАТО допомагало уряду колишньої Югославської Республіки Македонія у поліпшенні можливостей з врегулювання кризових ситуацій, планування на випадок надзвичайних ситуацій, тилового забезпечення та інших, які спрямовані на додання наслідків косовської кризи. Програми допомоги Албанії, які були розпочаті після внутрішньої кризи 1997 року, допомогли перебудувати албанські збройні сили та подолати інші наслідки цієї кризи, особливо, проблеми, викликані руйнуванням і пограбуванням складів з боєприпасами. Представництво НАТО/ПЗМ в Тирані є наочною демонстрацією заінтересованості Альянсу і бажанні допомогти цьому регіону.

Як РЄАП, так і ПЗМ будуть розвиватись і надалі задля того, щоб відповідати загрозам, які становить ситуація в безпеці, що змінюється в євро - атлантичному регіоні. Жодна з них ще не використала свого потенціалу із запобігання, врегулювання і припинення криз. Фактично, повне використання цього потенціалу є одним з головних завдань Партнерства у майбутньому.

Досвід ПЗМ у сприянні стабільності через запобігання конфліктам і врегулювання криз був застосований під час розробки Ініціативи НАТО у Південно-Східній Європі (SEEI). ПЗМ робить значний внесок у SEEI, застосовуючи свій практичний підхід до стимулювання і розвитку регіональної співпраці у Південно-Східній Європі. Регіональні гравці мають провідну роль у великій кількості різних заходів, які спочатку

4 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

моделюються у ПЗМ, а потім розвиваються у регіональному, а не національному вимірі. НАТО доповнює ці зусилля заходами, які вона проводить самостійно. Адаптоване застосування інструментів ПЗМ у Південно-Східній Європі допомагає створити таку модель співробітництва з питань регіональної безпеки, яку можна застосовувати і поза межами цього регіону. В цьому контексті з країнами регіону були проведені переговори про “Спільний документ оцінки регіональних загроз безпеці і можливостей у Південно-Східній Європі” (SEECAP) з наголосом на необхідності досягнення згоди між цими країнами в оцінці загроз безпеці, яка необхідна для підготовки плану спільних дій з розв’язання регіональних проблем. Була також створена Наглядова група із співпраці в галузі безпеки в Південно-Східній Європі (SEEGROUP), на яку покладене завдання посилення практичної співпраці. Це формує ще один елемент ролі, яку Партнерство відіграє у запобіганні конфліктам і врегулюванні кризових ситуацій в євро-атлантичному регіоні, і яка сприяє на подальшому розвитку у майбутньому.

Співпраця з підтримки миру

Політично-військовий керівний комітет/Спеціальна група співпраці з підтримки миру (PMSC/ANG), які працюють в рамках РЕАП, є основним консультативним форумом з політичних та концептуальних питань підтримки миру та обміну досвідом і обговорення практичних аспектів співпраці. PMSC/ANG періодично звітує з цих питань на засіданнях міністрів закордонних справ та оборони. Партнери беруть участь в усіх засіданнях PMSC/ANG. Ірландія, країна, яка є заінтересованим членом ОБСЄ і має конкретний досвід з проблематики підтримки миру, також бере активну участь у роботі групи. Засідання групи регулярно відвідує представник Голови ОБСЄ, а час від часу - і представник ООН.

Під час своєї роботи Група виробила два детальні звіти про співпрацю з підтримки миру. Перший звіт від 1993 року, відомий як “Афінський звіт”, стосувався концептуальних підходів до підтримки миру. У другому звіті, “Продовженні Афінського звіту”, підготовленому у 1995 році, ці питання розглядаються знову в світлі досвіду, набутого з 1993 року.

У 1995 році члени Спеціальної групи на основі широкого досвіду з підтримки миру, зокрема у конфлікті в колишній Югославії, підготували збірник “Уроки операцій з підтримки миру”. У цьому документі знайшов відображення досвід, набутий країнами-членами Альянсу та партнерами в таких галузях, як підготовка, втілення та оперативні аспекти таких операцій. Через обмін національним досвідом члени РЕАП намагаються далі розвинути практичні підходи до операцій з підтримки миру.

У 1999 році PMSC/ANG підготувала “Збірку ідей та практичного досвіду з гуманітарних аспектів діяльності з підтримки миру”, яка демонструє високий рівень порозуміння між країнами-учасницями та іншими міжнародними та неурядовими організаціями, які беруть участь у наданні гуманітарної допомоги.

Група продовжує обмін поглядами з “Принципів, методів і досвіду з раннього інформування та запобігання конфліктам” і розширює контакти та дискусії на цю тему з ООН, ОБСЄ та іншими відповідними організаціями.

СПІВПРАЦЯ МІЖ НАТО І РОСІЄЮ

Огляд відносин між НАТО і Росією

По закінченні холодної війни НАТО надає особливого значення розвитку конструктивних і робочих відносин з Росією. За останні 10 років НАТО і Росія досягли значного прогресу у розвитку справжнього партнерства і подоланні наслідків попередньої конфронтації та суперництва задля посилення взаємної довіри і співробітництва.

З 1991 року Альянс і Росія спільно працюють над різноманітними питаннями безпеки і оборони. У 1994 році Росія приєдналась до програми “Партнерство заради миру”, чим підсилила свій широкий діалог з НАТО. Участь Росії у втіленні мирної угоди в Боснії та Герцеговині стала особливо значним кроком в напрямі нових відносин співпраці. Вперше підрозділи Альянсу і Росії працювали пліч-о-пліч під час проведення багатонаціональної військової операції.

Підписавши у травні 1997 року “Основоположний акт НАТО - Росія про взаємні відносини, співробітництво і безпеку” НАТО і Росія оформили і значно вдосконалили своє партнерство. Вони взяли зобов'язання розвивати свої відносини на ґрунті спільних інтересів і для досягнення цієї мети створили новий форум: Постійну спільну раду НАТО - Росія (ПСР). З липня 1997 року ПСР є головним місцем проведення консультацій між НАТО і Росією. Її головною метою є підвищення рівня довіри через механізм проведення регулярних і відвертих консультацій. Після підписання Основоположного акта в інтенсифікації консультацій та співробітництва вдалося досягти значного і надихаючого прогресу. ПСР розвинулась у важливий орган консультацій, забезпечення прозорості і зміцнення довіри та співробітництва.

Однак попередня конструктивна робота ПСР дедалі більше затьмарювалася кризою, що розвивалась в Косові. Кульмінацією цього стало припинення Росією роботи ПСР 24 березня 1999 р. внаслідок повітряної кампанії НАТО, спрямованої на припинення конфлікту в Косові. По закінченні кампанії в Косові Росія повернулась за стіл переговорів у ПСР, але протягом кількох місяців обмежувала її роботу темами, пов'язаними з Косово. На виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1244 Росія також погодилась надати значні сили в розпорядження Сил в Косові під проводом НАТО (КФОР).

Після охолодження взаємин, що мало місце у 1999 році, візит Генерального секретаря НАТО лорда Робертсона до Москви в лютому 2000 року допоміг відновити більш широкі відносини, які виходять за межі подій в Косові. В результаті цього візиту НАТО і Росія знов активно зайнялись виконанням завдань Основоположного акта. Розвиваючись після візиту Генерального секретаря, щомісячні засідання ПСР та регулярні зустрічі на рівні міністрів надали подальшого поштовху співпраці між НАТО і Росією в усіх напрямках. Серед них - відкриття Генеральним секретарем НАТО Інформаційного бюро Альянсу в Москві в лютому 2001 року і початок консультацій щодо створення в Москві військової місії НАТО по зв'язках.

Розвиток відносин між НАТО і Росією

На основі співпраці, що розпочалася в рамках Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС) у 1991 р., та подальшого рішення Росії приєднатись до програми "Партнерство заради миру" 22 червня 1994 р., на додаток до заходів, передбачених у програмі ПЗМ, було підписано угоду „Про широкий, поглиблений діалог та співпрацю”.

На рівні міністрів, послів та експертів проводились наради між 16 членами Альянсу і Росією, що давало змогу обмінюватись інформацією та здійснювати консультації з питань, які цікавлять обидві сторони. До галузей, відібраних для вдосконалення співпраці, належали підтримка миру, екологічна безпека та наука. В галузі інформування громадськості були прийняті нові ініціативи, зокрема поліпшення доступу в Росії до інформації стосовно НАТО. В рамках цієї ініціативи влітку 1995 року у Москві в контактному посольстві країни - члена Альянсу приступив до роботи представник НАТО з інформаційних питань, до якого пізніше приєднався ще один службовець.

Тісна та ефективна співпраця між Росією та НАТО над втіленням у життя військових аспектів мирної угоди 1995 року щодо Боснії та Герцеговини додала нового виміру партнерству, яке розвивалось між

НАТО і Росією в галузі безпеки. Безпрецедентна участь російських підрозділів поряд з силами Альянсу та інших партнерів у силах ІФОР та СФОР під проводом НАТО віддзеркалює спільну політичну відповідальність за втілення Угоди. Сьогодні в силах СФОР, які складаються з майже 20 000 вояків, знаходяться майже 1200 російських представників. Російська участь також чітко демонструє те, що НАТО і Росія можуть ефективно співробітничати у розбудові спільної безпеки в Європі. Об'єднані зусилля в СФОР і співпраця в межах програми “Партнерство заради миру” допомагають обом сторонам долати взаємні хибні погляди.

В інших галузях також було здійснено ряд ініціатив. 20 березня 1996 року в рамках програми ПЗМ між НАТО та міністерством Російської Федерації з цивільної оборони, надзвичайних ситуацій та ліквідації наслідків природних катастроф (МінЧС) був підписаний Меморандум про домовленість в галузі планування на випадок надзвичайних ситуацій та готовності до катастроф. Подальша робота принесла свої плоди, зокрема створення за пропозицією Росії у травні 1998 року. Євро - атлантичного центру координації реагування на катастрофи та Євро - атлантичного підрозділу реагування на катастрофи.

Основоположний акт НАТО - Росія

Міністри закордонних справ країн НАТО на засіданні 10 грудня 1996 року в Брюсселі звернулись до Генерального секретаря з проханням розглянути спільно з російською стороною можливості укладання угоди про поглиблення й розширення взаємин між НАТО і Росією та створення структури, необхідної для їх подальшого розвитку. В результаті чотирьох місяців інтенсивних переговорів між Генеральним секретарем Соланю та російським Міністром закордонних справ Примаковим було досягнуто згоди щодо документа, який одержав назву “Основоположний акт про взаємні відносини, співпрацю і безпеку між НАТО і Російською Федерацією”. Він був підписаний 27 травня 1997 року в Парижі Генеральним секретарем і главами держав і урядів Північноатлантичного альянсу та президентом Російської Федерації.

Основоположний акт НАТО - Росія є виявом відданості на найвищому політичному рівні справі спільної роботи над будівництвом тривалого та всеосяжного миру у євро - атлантичному регіоні. Він закладає структуру для нового партнерства в галузі безпеки, що є одним з багатьох кроків, спрямованих на розбудову стабільної, мирної та неподільної Європи. Він дає змогу Альянсу і Росії зміцнити взаємини не тільки у власних

інтересах, а й у більш широких інтересах усіх інших держав євро - атлантичного регіону.

Преамбула до документа описує історичний і політичний контекст взаємин між НАТО і Росією та фундаментальні зміни, яких зазнали як НАТО, так і Росія по закінченні холодної війни. У чотирьох розділах документа описані принципи і механізми партнерства між НАТО і Росією.

У розділі I Акта пояснюються принципи, на яких ґрунтується партнерство НАТО - Росія. Згідно з розділом II для здійснення консультацій та співробітництва відповідно до Основоположного акта створюється новий форум: Постійна Спільна рада НАТО - Росія (ПСР). В III розділі розглядаються галузі консультацій та співпраці. Розділ IV присвячений політичним і військовим питанням, включно з наголошенням на політичному зобов'язанні країн - членів НАТО не мати "ніяких намірів, планів і ніяких причин" розгорнути ядерну зброю на території нових членів Альянсу.

В цілому Основоположний акт являє собою зобов'язання про взаємну допомогу в спільній розбудові стабільного, мирного і неподільного континенту на основі партнерства і взаємних інтересів.

Постійна спільна рада НАТО - Росія

Постійна спільна рада НАТО - Росія (ПСР) провела своє перше засідання 18 липня 1997 року і швидко стала центром зі зміцнення довіри, подолання непорозумінь і створення системи регулярних консультацій і співпраці.

ПСР проводить засідання щомісячно на рівні послів та військових представників, двічі на рік - на рівні міністрів закордонних справ та оборони, а також на рівні начальників генеральних штабів та військових керівників. Вона також може проводити засідання на рівні глав держав та урядів.

18 березня 1998 року Російська Федерація офіційно відкрила свою місію при НАТО. Для сприяння співпраці у військовій та оборонній галузях Росія призначила свого вищого військового представника в складі цієї місії.

Протягом перших трьох років існування ПСР зверталась до широкого спектра тем, які цікавлять обидві сторони. Серед них:

- ситуація в колишній Югославії;
- зустрічі військових представників під егідою ПСР;

- заходи на підтримку співпраці, прозорості й зміцнення довіри між НАТО і Росією;
- внесок НАТО і Росії, та роль ПСР в архітектурі безпеки євро - атлантичного регіону;
- зусилля політичного і оборонного характеру проти поширення зброї масового знищення;
- питання ядерних озброєнь;
- стратегії і доктрини НАТО і Росії;
- підтримка миру;
- роззброєння і контроль за озброєннями;
- пошуково-рятувальні роботи на морі;
- перепідготовка звільнених в запас офіцерів;
- боротьба з міжнародним тероризмом;
- наукова співпраця в оборонних галузях;
- екологічні питання військової діяльності;
- планування на випадок надзвичайних ситуацій і допомога під час катастроф.

Під політичною парасолькою ПСР виникла ціла мережа робочих груп, засідань експертів, спільних проектів і контактів на штабному рівні, які втілюють в життя результати консультацій в самій ПСР.

Конфлікт в Косові

З погіршенням ситуації в Косові в 1998 році, НАТО і Росія повною мірою використали механізм ПСР для проведення консультацій з приводу цієї кризи. У 1998 році ПСР провела засідання на рівні міністрів оборони, на якому засудила як масоване і непропорційне застосування сили Белградом, так і насильницькі дії косовських екстремістів. Міністри підтвердили свою рішучість продовжувати міжнародні зусилля щодо врегулювання цієї кризи.

Восени 1998 року як НАТО, так і Росія продемонстрували підтримку дипломатичних зусиль із забезпечення політичного врегулювання та запобігання гуманітарній катастрофі, а також наголосили на необхідності негайного, повного і незворотного виконання відповідних резолюцій Ради Безпеки ООН. Коли на початку 1999 року ситуація погіршилась,

НАТО поінформувало Росію про своє рішення дати наказ про підготовку до застосування обмеженої відповіді і поетапної повітряної операції задля того, щоб покласти край нетерпимій гуманітарній ситуації в Косові й надати ваги політичним зусиллям. 30 січня 1999 року Північноатлантична рада попередила Белград про те, що в разі невиконання вимог міжнародного співтовариства НАТО вдасться до будь-яких заходів, необхідних для уникнення гуманітарної катастрофи.

Росія не поділяла погляди Альянсу на можливість застосування збройних сил для припинення конфлікту і підсилення вимог міжнародного співтовариства, презентованих у відповідних Резолюціях Ради Безпеки ООН. Однак в лютому 1999 року і НАТО, і Росія наголосили на своїй повній підтримці мирних переговорів в Рамбуйє. 23 березня, коли переговори провалились і всі дипломатичні засоби припинення конфлікту були вичерпані, НАТО вирішило, що альтернативи застосуванню сили немає.

Після початку повітряних ударів НАТО в Косові Росія тимчасово припинила консультації і співпрацю в рамках ПСР. Офіційно не виходячи з Основоположного акта, Росія також припинила брати участь у засіданнях в рамках Ради євроатлантичного партнерства і вислала двох інформаційних представників НАТО з Москви. Проте військова співпраця в Боснії та Герцеговині збереглась.

Підписанням Військово-технічної угоди між військовими командувачами НАТО і Югославії 9 червня 1999 року та прийняттям Радою Безпеки ООН резолюції 1244 від 12 червня були закладені підвалини для введення міжнародних сил безпеки в Косово (КФОР). Участь Росії в КФОР стала можливою завдяки підписанню окремої угоди в Гельсінкі. Інтегровані сили вступили в дію в міру виводу з провінції сербських сил і початку роботи над відновленням миру і стабільності. Сьогодні російський внесок в 40-тисячний контингент сил в Косові становить близько 3250 вояків.

Відновлення і розширення співпраці між НАТО і Росією

У червні 1999 року відновились засідання ПСР, але Росія обмежила порядок денний темами, пов'язаними з косовською кризою. Зі свого боку, відчуваючи обов'язок співпрацювати в усьому спектру, передбаченому Основоположним актом НАТО - Росія, НАТО закликала Росію відновити широку співпрацю, як передбачено у Робочій програмі ПСР на 1999 рік.

Цей процес мав бути поступовим. Коли Генеральний секретар НАТО лорд Робертсон на запрошення російського керівництва відвідав Москву

16 лютого 2000 року, була опублікована спільна заява, в якій НАТО і Росія погодились поступово повернутись до широкої співпраці на ґрунті Основоположного акта. На засідання ПСР, яке відбулось після цього візиту, був винесений вже більш широкий порядок денний. Зокрема, відвертий і чесний обмін поглядами на відповідні військові стратегії та доктрини продемонстрував, що ПСР може грати важливу роль у розв'язанні непорозумінь і посиленні прозорості та довіри.

У травні 2000 року у Флоренції міністри закордонних справ країн - членів НАТО і Росії погодились більш інтенсивно розвивати діалог через ПСР і шукати шляхи вдосконалення співпраці з широкого кола питань. Вони ухвалили робочу програму ПСР на 2000 рік і підтвердили згоду щодо створення Інформаційного бюро НАТО в Москві, як це й передбачалось в Основоположному акті. У Флоренції Росія також відновила співпрацю з Радою євро - атлантичного партнерства. На засіданні на рівні міністрів оборони в червні 2000 року російський міністр оборони Сергєєв повторив думку країн-членів НАТО про те, що альтернативи співпраці між НАТО і Росією немає. У заяві по результатах засідання також було визнано, що це партнерство має велике значення для стабільності та безпеки в євро - атлантичному регіоні. В ній також повідомлялось про згоду інтенсифікувати діалог і співпрацю в оборонній та військовій галузях на основі спільних інтересів, взаємності й гласності, як це закладено в Основоположному акті.

Ситуація в Косові й рішуче спільне бажання НАТО і Росії забезпечити повне виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1244 залишаються серед пріоритетів порядку денного Постійної спільної ради. Вона зробила суворі попередження проти провокацій та інших спроб підірвати мирний процес в регіоні й звернула увагу на ще більшу єдність поглядів на ситуацію на Балканах.

На засіданні ПСР на рівні міністрів у грудні 2000 року НАТО і Росія знову підтвердили свою відданість розбудові в рамках ПСР міцного, стабільного і рівноправного партнерства в інтересах безпеки і стабільності в євро - атлантичному регіоні. Міністри обмінялись листами щодо створення в Москві Інформаційного бюро НАТО. Вони також ухвалили амбіційну програму роботи на 2001 рік, яка включила нові перспективні пункти, такі як співпраця в галузі пошуково-рятувальних робіт на морі та оборонна реформа. Міністри оборони також погодились розпочати консультації з приводу створення в Москві військової Місії по зв'язках з НАТО.

На тлі удосконаленого діалогу та поліпшеного співробітництва Генеральний секретар НАТО лорд Робертсон знову відвідав Москву 19-21 лютого 2001 року. Генеральний секретар НАТО і Російське керівництво

позитивно оцінили досягнення останніх років і обговорили шляхи більш ефективного використання потенціалу Основоположного акта. Під час цього візиту Генеральний секретар НАТО офіційно відкрив Інформаційне бюро НАТО в Москві, яке має зробити значний внесок в краще розуміння російською громадськістю НАТО та взаємин, що розвиваються між Альянсом і Росією.

Майбутні перспективи

Співпраця в СФОР і КФОР є вражаючими прикладами успішної взаємодії між НАТО і Росією в ім'я досягнення спільних цілей. Вони свідчать про те, що і надалі тісно співпрацюватимуть на практичному рівні як у Боснії та Герцеговині, так і в Косові.

Перед ними стоять численні завдання в галузі безпеки та в інших галузях. Спільна робота з виконання цих завдань цікавить обидві сторони і зробить внесок у посилення основи взаємної довіри, яка є необхідною для миру і стабільності в євро - атлантичному регіоні⁵.

ПАРТНЕРСТВО НАТО З УКРАЇНОЮ

Візит Північноатлантичної ради в Україну в березні 2000 року надав новий поштовх Особливому партнерству між НАТО і Україною, яке було започатковано в червні 1997 року в Мадриді.

Засідання комісії НАТО - Україна в Києві (вперше цей орган, який направляє Партнерство, зібрався в Україні) стало нагодою для 19 країн - членів НАТО і України переглянути весь спектр своєї співпраці. Це стало значним кроком в напрямі наближення України до євро - атлантичної спільноти націй.

Підписання в 1997 році в Мадриді "Хартії про особливе партнерство" підняло співпрацю між НАТО і Україною на новий рівень і забезпечило офіційне визнання значення незалежної, стабільної і демократичної України для всієї Європи.

Хартія відповідає задекларованій Україною стратегії більш активної інтеграції в європейські та трансатлантичні структури. Вона є основою для

5 У грудні 2000 р. міністри закордонних справ на засіданні ПСР ухвалили амбіційну Робочу програму на 2001 рік, яка включає співпрацю з пошуково-рятувальних робіт на морі, що обома сторонами вважається однією з найбільш багатообіцяючих галузей майбутньої практичної взаємодії між НАТО і Росією.

консультацій між НАТО і Україною в контексті євроатлантичної безпеки і стабільності, та в таких галузях, як попередження конфліктів, врегулювання криз, підтримка миру і гуманітарні операції.

Семінари, засідання спільних робочих груп та інші спільні програми зосереджені на таких питаннях, як оборонна реформа і перебудова оборонної галузі, стосунки між цивільними та військовими, бюджети і планування ресурсів. Проводяться також семінари з перепідготовки звільнених у запас офіцерів та скорочення збройних сил і конверсії.

Спільна робота з планування на випадок надзвичайних ситуацій і готовності до катастроф є саме тією сферою співпраці, яка приносить пряму користь Україні. У грудні 1997 року між НАТО і Україною на підтримку співпраці в цій галузі був підписаний Меморандум про домовленість з питань планування на випадок надзвичайних ситуацій. На вересень 2000 року були заплановані навчання з ліквідації наслідків катастроф в Закарпатській області України, на яких відпрацьовувались процедури гуманітарної допомоги на випадок майбутніх повеней⁶.

Іншими потужними галузями співпраці є наука, де НАТО виділяє гранти на підтримку українських науковців; економічні аспекти безпеки та навчання. В контексті останньої діяльності НАТО започаткувало програму навчання англійській мові майже 100 українських офіцерів.

Центр інформації та документації НАТО, відкритий в травні 1997 року Генеральним секретарем НАТО, став центром інформаційної діяльності, спрямованої на пояснення широкому загалу української громадськості переваг Особливого партнерства з НАТО. Це перший центр такого типу, який НАТО відкрило у країні-партнері. З того часу Центр відіграє провідну роль у поясненні політики Альянсу і подоланні невірних поглядів на Організацію.

У грудні 1998 року був підписаний Меморандум про згоду, за яким два офіцера НАТО по зв'язках можуть прибути до Києва задля сприяння широкомасштабній участі України в програмі "Партнерство заради миру". В 1999 році був створений Офіс по зв'язках з НАТО, на який покладено завдання сприяти контактам між НАТО і цивільними та військовими

6 Навчання "Закарпаття - 2000" відбулись в межах програми "Партнерство заради миру" 20 - 28 вересня 2000 року. В них взяли участь команди рятувників з Білорусі, Молдови, Польщі, Румунії, Словаччини, Словенії, Угорщини, України, Хорватії, Швейцарії та Швеції та Управління ООН з координації гуманітарних питань. Серед сценаріїв, які відпрацьовувались під час навчань, були пошуково-рятувальні роботи, життєзабезпечення і медична допомога, очищення води і обеззаражування річок, а також аварії на залізницях з розливом токсичних речовин. Навесні 2001 року цей механізм зазнав перевірки, коли нові повені в Закарпатті потребували координованої дії.

відомствами, які мають відношення до участі України в Партнерстві заради миру і у виконанні робочого плану КУН.

До інших позитивних подій належать ратифікація 1 березня 2000 року українським Парламентом Угоди про статус сил Партнерства заради миру (SOFA) та додаткового протоколу до неї. Ця подія має сприяти розширенню участі України в Партнерстві заради миру. Парламент також схвалив виконання Україною договору “Відкрите небо”, чим зробив важливий внесок в прозорість питань контролю за озброєннями.

Розвиток відносин між НАТО і Україною

Відносини НАТО з Україною почали розвиватися невдовзі по отриманні країною незалежності у 1991 році. Україна не забарилася з приєднанням до Ради Північноатлантичного співробітництва і залишалася активною учасницею протягом усієї історії існування цього органу. Вона приєдналась до програми “Партнерство заради миру” у 1994 році і була серед засновників Ради євро-атлантичного партнерства, яка замінила РПАС у травні 1997 року.

Президент Кучма відвідав НАТО 1 червня 1995 року, зустрівся з Генеральним секретарем і повідомив про бажання його країни підняти відносини між НАТО і Україною на новий рівень. Через три місяці, 14 вересня 1995 р., міністр закордонних справ Удовенко відвідав НАТО для офіційного прийняття Індивідуальної програми партнерства України і провів зустріч з питань європейської безпеки з членами Північноатлантичної ради. НАТО і Україна оприлюднили Спільну заяву для преси, в якій були висловлені загальні принципи відносин НАТО - Україна в ПЗМ та в інших галузях.

Подальші зустрічі проводились на різних рівнях у 1996 та 1997 роках. Була створена українська місія при НАТО, до якої увійшов і військовий представник. Україна представлена також у Центрі координації партнерства (РСС), розташованому біля SHAPE в Монсі, Бельгія. Згідно з рішенням, прийнятим Комісією НАТО - Україна на засіданні 29 травня 1998 року в Люксембурзі, офіцера по зв'язках НАТО було призначено в Київ для сприяння широкомасштабній участі України в ПЗМ та вдосконалення співпраці між військовим керівництвом НАТО і України в цілому. Україна бере активну участь у заходах ПЗМ як у штаб-квартирі НАТО, так і в країнах - членах Альянсу і партнерах, а також влаштовувала ряд навчань в рамках ПЗМ на своїй території. Ратифікація українським парламентом Угоди про статус сил Партнерства заради миру (SOFA) дає змогу більш повно використовувати цей потенціал, включно з Яворівським полігоном на заході України.

Україна зробила значний внесок у міжнародні зусилля з підтримки миру. Особливо важливим був її внесок у Сили втілення (ІФОР) в Боснії у вигляді піхотного батальйону в складі 550 вояків. Вона також бере участь у Силах стабілізації (СФОР) в Боснії, надіславши мотопіхотний батальйон та надавши на запит вертольотну ескадрилью, загалом 400 вояків. Більше не беручи участь в СФОР, Україна надіслала свій підрозділ до сил КФОР, а також бере участь у діяльності Міжнародних поліцейських сил та сил ООН у Східній Славонії.

Хартія про Особливе партнерство

Під час липневого саміту глав держав та урядів НАТО 1997 року в Мадриді керівники НАТО та президент України Кучма підписали “Хартію про Особливе партнерство між НАТО та Україною”, яка була парафрована кількома тижнями раніше в Сінтрі, Португалія. В цій Хартії країни - члени НАТО підтвердили свою підтримку суверенітету та незалежності України, а також її територіальної цілісності демократичного розвитку, економічного процвітання та статусу без'ядерної держави, а також принципу недоторканності кордонів. Ці чинники є ключовими для стабільності та безпеки у Центральній та Східній Європі та на континенті в цілому.

НАТО тепло вітало рішення України про підтримку необмеженої пролонгації Договору про непоширення ядерної зброї (ДНЯЗ) та її внесок у виведення та знищення ядерних озброєнь, що були розташовані на її території. Схвалювались також і запевнення, надані Україні як неядерній учасниці ДНЯЗ, усіма п'ятьма ядерними державами, які також є учасницями ДНЯЗ.

На додаток до Меморандуму про згоду з планування на випадок надзвичайних ситуацій і готовність до катастроф, підписаного НАТО і Україною 16 грудня 1997 року, за яким планування на випадок надзвичайних ситуацій є головною сферою співпраці, існує низка інших спільних програм, які торкаються широкого спектра питань. Консультації та співробітництво між Україною і НАТО через семінари, робочі групи та інші спільні програми стосуються широкого кола питань. До них належать планування на випадок надзвичайних ситуацій та готовність до катастроф; стосунки між військовими та цивільними, демократичний контроль над збройними силами, оборонна реформа в Україні; оборонне планування і складання бюджету, політика, стратегія та концепція національної безпеки; конверсія оборонної промисловості; військова співпраця між НАТО та Україною та сумісність; військова підготовка та навчання; економічні аспекти безпеки; наука і

технологія; питання екологічної безпеки, зокрема ядерної безпеки; аерокосмічні науково-технічні розробки; координація дій військових і цивільних органів; управління повітряним рухом та контроль за повітряним простором. Для забезпечення роботи в цьому напрямі була створена Спільна робоча група НАТО - Україна (СРГ) з оборонної реформи.

Комісія НАТО - Україна

Північноатлантична рада періодично проводить свої засідання за участю представників України, як правило, принаймні двічі на рік, на форумі, створеному згідно з Хартією, який називається „Комісія НАТО - Україна”. Комісія оцінює хід виконання Хартії та обговорює шляхи поліпшення і подальшого розвитку співпраці.

У квітні 1999 року у Вашингтоні була проведена зустріч у верхах між НАТО і Україною, а в березні 2000 року Комісія НАТО - Україна вперше провела засідання в Києві. Політичний комітет НАТО відвідав Україну тричі між 1997-м та 2000 роками і провів різноманітні консультації та обміни інформацією в Києві та інших містах України.

Майбутні перспективи

Описані вище позитивні події допомогли закласти міцну основу майбутньої співпраці і чітко вказують на галузі, в яких вдалось досягти прогресу. Активна участь в заходах ПЗМ, серед яких програми практичної діяльності з оборонних питань, в яких беруть участь більшість країн - членів НАТО і партнерів, дала змогу Україні порівняти свої оборонні структури з тими, які мають її європейські сусіди і більш ефективно визначити свою роль в європейській безпеці. Участь України в роботі Ради євро - атлантичного партнерства (РЄАП) доповнює цей процес.

СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКИЙ ДІАЛОГ АЛЬЯНСУ

Середземноморський діалог є невід'ємною частиною підходу Альянсу до співпраці в галузі безпеки і ґрунтується на визнанні того, що безпека Європи тісно пов'язана з безпекою і стабільністю Середземномор'я.

Діалог був розпочатий в 1994 році. Спочатку він вівся з шістьма країнами, а саме: Єгиптом, Ізраїлем, Йорданією, Мавританією, Марокко і Тунісом. Алжир приєднався в лютому 2000 року. Метою діалогу є внесок у безпеку і стабільність у Середземномор'ї, досягнення кращого порозуміння серед цих країн і створення добросусідських відносин.

Він надає можливість країнам-учасникам брати участь в дискусіях. Робота діалогу організована через щорічну робочу програму, зосереджену на практичній співпраці в галузях безпеки та оборони, інформації, планування на випадок надзвичайних ситуацій та науки.

Діалог доповнює інші подібні, але незалежні міжнародні ініціативи під егідою Європейського Союзу (ЄС) та Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Форми діяльності різноманітні. Серед них - запрошення країн-учасниць діалогу до участі в навчальних курсах школи НАТО в Обераммергау в Німеччині та в Оборонному коледжі НАТО в Римі. На цих курсах розглядаються питання підтримки миру; контролю над озброєннями; захисту довкілля; співпраці між цивільними і військовими при плануванні на випадок надзвичайних ситуацій; співпраця в галузі європейської безпеки. Дослідники з країн-учасниць діалогу мають можливість отримувати ряд міжнародних стипендій.

В принципі участь в Діалозі ґрунтується на самофінансуванні. Але члени Альянсу можуть погодитись, у кожному випадку окремо, розглянути запит на фінансову допомогу на підтримку участі країн Середземномор'я в Діалозі. Рівень участі залежить від країни.

У квітні 1999 року на Вашингтонському саміті керівники країн - членів Альянсу вирішили посилити як політичний, так практичний виміри Діалогу. Серед іншого, це створить можливості для ведення дискусій і зміцнення співпраці в тих сферах, де НАТО може додати значущості. Це особливо стосується військової галузі та інших сфер, в яких країни-учасниці Діалогу висловили заінтересованість.

Розвиток Середземноморського діалогу

Середземноморський діалог бере свій початок з Декларації, прийнятої на Брюссельському саміті в січні 1994 року. Глави держав та урядів НАТО наголосили на позитивному розвитку мирного процесу на Близькому Сході як на такому, що *“відкриває шлях до заходів, спрямованих на розвиток діалогу, порозуміння і зміцнення довіри між країнами регіону”* і закликали до *“усіх зусиль, що можуть сприяти посиленню регіональної стабільності”*. На засіданні в грудні 1994 року міністри закордонних справ країн - членів НАТО оголосили про свою готовність *“встановити на основі індивідуального підходу контакти між Альянсом і середземноморськими країнами, які не є членами НАТО, з метою посилення регіональної стабільності”*. Тому вони дали вказівки постійній сесії Ради *“продовжувати аналіз ситуації, розробити деталі*

запропонованого діалогу та започаткувати відповідні попередні контакти". В результаті цього у лютому 1995 року Єгипет, Ізраїль, Мавританія, Марокко та Туніс були запрошені взяти участь у діалозі з НАТО. В листопаді 1995 року таке саме запрошення було надіслано Йорданії, а в лютому 2000 року - Алжиру.

Метою діалогу є внесок у безпеку і стабільність у Середземномор'ї, досягнення кращого порозуміння та виправлення хибних поглядів на НАТО серед країн Середземноморського діалогу. Він ґрунтується на визнанні того факту, що безпека Європи тісно пов'язана з безпекою і стабільністю Середземномор'я. Середземноморський вимір є одним з компонентів європейської архітектури безпеки.

Діалог розвивається і ґрунтується на принципі двосторонніх відносин між кожною з країн-учасниць і НАТО. Однак він дає змогу проводити в разі необхідності й багатосторонні зустрічі. Він пропонує усім середземноморським країнам рівну основу для дискусій та спільної діяльності і доповнює інші міжнародні зусилля, до яких залучені країни Середземноморського діалогу, зокрема в рамках Барселонського процесу⁷, Близькосхідного мирного процесу та ОБСЄ, але уникаючи дублювання цих зусиль і не намагаючись розділити обов'язки.

Середземноморський діалог складається з політичного діалогу, об'єднаного з участю у конкретних заходах.

Політичний діалог складається з регулярних двосторонніх політичних дискусій. Це надає можливість проводити широкі брифінги з питань діяльності НАТО, зокрема її програм для партнерів та інших заінтересованих сторін, її внутрішньої адаптації та загальних підходів до розбудови структур спільної безпеки. У свою чергу, країни Середземноморського діалогу мають можливість поділитися з НАТО своїми поглядами на стабільність та безпеку у середземноморському регіоні.

Країнам Середземноморського діалогу пропонується взяти участь у таких специфічних галузях діяльності, як наука, інформація і планування на випадок надзвичайних ситуацій, а також надіслати своїх представників

7 У листопаді 1995 року 15 країн - членів ЄС та 12 країн Середземномор'я, що не є членами цієї організації (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Кіпр, Ліван, Мальта, Марокко, Сирія, Туніс, Туреччина та Палестинська Автономія) підписали в Барселоні Декларацію, в якій викладена структура Євро-Середземноморського партнерства (відомого також як Барселонський процес). У Декларації викладені три головні цілі: 1. Партнерство в галузі політики та безпеки, спрямоване на створення спільної зони миру і стабільності. 2. Економічне і фінансове партнерство задля створення спільної зони процвітання. 3. Соціальне, культурне і гуманітарне партнерство для сприяння обмінам між громадянськими суспільствами відповідних країн. Барселонський процес передбачає створення зони повністю вільної торгівлі до 2010 року.

на навчання в школах НАТО з таких питань, як підтримка миру; контроль над озброєннями і верифікація; відповідальність військових за охорону навколишнього середовища; планування на випадок надзвичайних ситуацій та співпраця з НАТО в галузі європейської безпеки. Участь у таких курсах фінансується самою країною. З метою посилення гласності до цього списку було додано деякі заходи у військовій сфері.

Середземноморський діалог НАТО поступово і стабільно розвивається з 1994 року. На Мадридському саміті 1997 року він отримав нового і більш динамічного напрямку через створення Групи середземноморської співпраці. Залучаючи країни - члени Альянсу до безпосередніх політичних дискусій з країнами - учасницями Діалогу вона дає змогу обмінюватись поглядами з кола питань щодо ситуації у сфері безпеки в Середземномор'ї, а також майбутнього розвитку діалогу.

ІНІЦІАТИВА НАТО У ПІВДЕННО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Ініціатива НАТО у Південно-Східній Європі (SEEI) була висунута на Вашингтонському саміті на підтримку регіональної співпраці і довготривалої безпеки і стабільності в регіоні.

Ініціатива ґрунтується на 4 стовпах: Консультативному форумі з питань безпеки в Південно-Східній Європі; відкритій Спеціальній робочій групі (АНWG) з регіональної співпраці в Південно-Східній Європі під егідою РЄАП у форматі Політичного комітету; робочих інструментів Партнерства заради миру; і цільових програм співпраці в галузі безпеки між країнами регіону.

У Консультативному форумі беруть участь країни - члени НАТО; шість країн-партнерів з Південно-Східної Європи (Албанія, Болгарія, колишня Югославська Республіка Македонія⁸, Румунія і Словенія) і Боснія та Герцеговина. Перша зустріч відбулась на рівні саміту під час саміту НАТО у Вашингтоні в квітні 1999 року, а потім на рівні послів в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі.

РЄАП - АНWG визначили погляди на подальший розвиток регіональної співпраці, який включається у набір заходів, змодельованих з діяльності, що відбувається в рамках програми НАТО "Партнерство заради миру".

8 Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

Методологія ініціативи Партнерства заради миру була використана задля розв'язання ряду важливих для Південно-Східної Європи завдань, серед яких - прозорість оборонного планування, врегулювання кризових ситуацій та оборонний менеджмент. Задля вивчення питань регіонального масштабу були розроблені спеціальні семінари з цієї тематики. Деякі з них за сприяння НАТО ведуть країни регіону, а інші - НАТО. Розроблені в такий спосіб, щоб доповнювати один одного, вони допомагають розвивати стабільність через регіональну співпрацю та інтеграцію. Для координації регіональних проектів була створена Координаційна група з питань безпеки в Південно-Східній Європі.

Навесні 2000 року була започаткована додаткова програма цільової співпраці в галузі безпеки з Хорватією, яка розвивається на основі механізмів ПЗМ. Хорватія приєдналась до Партнерства заради миру в травні 2000 року. НАТО також має спеціальну програму співпраці в галузі безпеки з Боснією та Герцеговиною поза межами ПЗМ, яка також доповнює інші заходи в рамках Ініціативи в Південно-Східній Європі.

НАТО також надає рекомендації та експертну допомогу з перепідготовки офіцерів, які звільнюються в запас в результаті структурної реформи збройних сил в Болгарії та Румунії. Цей проект НАТО здійснює в рамках Пакту стабільності для Південно-Східної Європи⁹ спільно із Світовим банком. Фінансування проекту спільно здійснюють Світовий банк і залучені країни. Тому цей проект відбиває взаємодоповнюючий характер міжнародних та інституційних заходів в цій галузі.

9 Пакт стабільності був ініційований Європейським Союзом у травні 1999 року. Він був ухвалений на міжнародній конференції в Кельні 10 червня 1999 р. і переданий під егіду ОБСЄ. Він покликаний сприяти тривалому миру, процвітанню і стабільності в Південно-Східній Європі через спільні та узгоджені дії, зближуючи країни регіону, інші зацікавлені країни та організації, які можуть зробити свій внесок в цю справу. Пакт передбачає створення спеціального механізму координації спільних зусиль.